

V. MACIEJAUSKIENĖ

LIETUVIŲ ASMENVARDŽIŲ PRIESAGŲ PAPLITIMAS XVII A.

Lietvių pavardžių formavimosi procese XVII amžius užima svarbią vietą. Šiuo laikotarpiu toliau formuoja ir išigali dvinarė lietuvių antroponiminė sistema, kurios užuomazgą galima rasti jau XIV – XV a. Įvairiuose XVII a. dokumentuose dar nėra nusistovėjusi vieninga asmenų užrašymo tvarka – yra atvejų, kai asmenys užrašomi vienu asmenvardžiu (pvz., *Baniul*, *Mikołay*, *Staniul*), prie jo nurodant žymimojo asmens profesiją, užsiemimą, socialinę padėtį ar pan., trimis asmenvardžiais (pvz., *Jozeph Blagnius Smilgis*, *Adamelis Grigayitis Gudszunaytis*, *Ambros Macieiewicz Butkaytis*) ar net keturiais asmenvardžiais (pvz., *Jan Walentynowicz Staniewicz Pella*, pleban uzwenski...). Tačiau dažniausiai šiuo laikotarpiu asmenys užrašomi dviem asmenvardžiais, pvz., *Stanisław Mockaytis*, *Michał Kubilaytis*, *Stanisław Matulionis*, *Stanisław Meszkunas*, *Matys Dawidowicz*, *Franciszek Gienielewicz*, *Mikolaj Stasiulienas*, *Jurgis Pakalniskis*, *Franciszek Baltnagis*, *Petras Bikas*, *Adam Dagis*, *Kazimierz Pilkius* ir t. t.

Antruosius asmenvardžius pagal darybą galima būtų skirti į dvi dideles grupes: 1) asmenvardžiai su įvairiomis priesagomis, kurios XVII a. dažniausiai yra patróniminės, 2) asmenvardžiai be priesagų.

Straipsnyje bus kalbama apie pirmąją asmenvardžių grupę, t. y. apie priesagių asmenvardžius. Dažniausiai tai bus tėvavardžiai, kurie šiuo laikotarpiu dar ne visada buvo paveldimi, pastovūs. Tai paliudija tokie pavyzdžiai: *Daniel Mikołaiunas syn Mikolaia Petraną*, *Maciey Tamulanis syn Tamula Minkuna*, *Czapas Stanislawanis syn Stanislawa Jasiuna* ir kt. Be to, galima pastebėti, kad tėvavardžių šalia asmens vardo XVII a. yra mažiau, negu XVI a., o XVIII a. jie dar retesni. Tai leidžia spėti, kad tėvavardis XVII a. dažnai dar galėjo būti nepastovus, nepaveldimas ir ne visada virto pavarde. Tą patį galima pasakyti ir apie antruosius asmenvardžius be patroniminių priesagų, kurie XVII a. dar ne visi buvo paveldimi, pvz., *Marcin Wazgis*, o jo sūnus *Januc Martinaytis*, *Jasius Petranis syn Petra Wileysza* ir kt.

Taigi dauguma XVII a. asmenvardžių, einančių šalia asmens vardo, dar nebuvvo pavardės, nors atliko panašią skiriamąjų funkciją kaip ir šių dienų mūsų pavardės. Ne visi jų turėjo pagrindines pavardės savybes – būti bendra šeimos narių pavadinimo dalimi ir būti paveldima daugiau kaip dviejų kartų¹. Todėl kalbėti apie XVII a. pavardžių priesagas galima būtų tik su tam tikra paklaida. Tikslingiau yra kalbėti apie XVII a. asmenvardžių priesagas.

¹ Žr. В. А. Никонов, До фамилий, Имя и общество, Москва, 1974, p. 176–177; В. К. Чичагов, Из истории русских имен, отчеств и фамилий, Москва, 1959, p. 109.

Straipsnyje aptariami XVII a. priesaginiai asmenvardžiai, jų priesagų populiarumas šiuo laikotarpiu bei geografija. Medžiaga straipsniui rinkta iš keleto publikuotų bei rankraštinių šaltinių². Iš apie 5 tūkstančių užrašytų asmenvardžių, kurie, žymint asmenį, eina šalia jo vardo, apie 900 yra be priesagų. Likusieji asmenvardžiai yra priesaginės darybos.

Lyginant XVII a. asmenvardžių priesagas su XVI a. priesaginiais asmenvardžiais, ypač krinta į akis tai, kad XVII a. labai populiarios ir plačiai paplitusios lietuviškos patroniminės priesagos. XVI a. I p. populiariausios patroniminės priesagos yra slaviškos *-ovičius* ir *-evičius*, XVI a. II p. slaviška patroniminė priesaga *-ovičius* tik labai mažai retesnė už populiariausią šiuo laikotarpiu priesagą *-aitis*, o XVII a. slaviškos patroniminės priesagos yra, palyginti, retos, plačiai paplitusios lietuviškos priesagos *-aitis*, *-ūnas*, *-onis* ir kt.

Produktyviausia XVII a. asmenvardžių patroniminė priesaga yra *-aitis*. Šios priesagos vediniai XVII a. sudaro 35,5 % visų priesaginių asmenvardžių. Jie yra sudaromi įvairiai:

1) Iš krikščioniškų vardų, pvz., *Jan Adamaytis*, *Moteius Ambrasaytis*, *Michał Ambrozejajtis*, *Andrulis Andraytis*, *Marcin Andrulaytis*, *Jarosz Augustynaytis*, *Urban Baltromieijaytis*, *Czeputis Bartkaytis*, *Bartłomiej Brazaytis*, *Wałęty Czapaytis*, *Symon Danielkaytis*, *Adam Filipaytis*, *Wojcrys Gabraytis*, *Symon Grigaytis*, *Adam Jakštaytis*, *Jan Jakubaytis*, *Stanislaw Jakubelaytis*, *Jurgis Jakutaytis*, *Stas Janaytis*, *Ambrozy Janutaytis*, *Jerzy Jasaytis*, *Stasiulis Jasiulaytis*, *Jan Jokubaytis*, *Dawid Jonaytis*, *Jurgialis Jonelaytis*, *Mikutis Jozepaytis*, *Kasper Jurgaytis*, *Stanisulis Jurgielaytis*, *Stanislaw Jurkaytis*, *Baltromiey Jusaytis*, *Stanisław Juzaytis*, *Andrzey Juzapaytis*, *Mikolay Kasperaytis*, *Mikolay Ławrynatyis*, *Stanislaw Lukaszaytis*, *Jan Macaytis*, *Jons Martynaytis*, *Misius Masiulaytis*, *Balcius Mikolaiaytis*, *Stanislaw Mockaytis*, *Mikolay Morkaytis*, *Jonkus Norkaytis*, *Maczulis Petraytis*, *Misius Petrutaytis*, *Krysius Pilipaytis*, *Janel Powilaytis*, *Adam Sygmuntaytis*, *Jan Symonaytis*, *Jasius Stanelaytis*, *Grigalis Stanislawaytis*, *Matutis Stankaytis*, *Kasper Stephanaytis*, *Abram Tamoszaytis*, *Piotr Urbaytis*, *Jasiulis Urbanaytis*, *Jakub Wayciulaytis*, *Pawel Waytekaytis*.

Kaip matyti iš pavyzdžių, asmenvardžiai su priesaga *-aitis* yra sudaromi iš pilnųjų krikšto vardų formų ir iš trumpinių bei mažybinių šių vardų formų, kurios XVII a. buvo plačiai paplitusios ir vartojamos.

2) Iš įvairiausių pravardinės bei kitokios kilmės asmenvardžių, kurių šaknyje dažniausiai yra koks nors apeliatyyvas, būdvardis ar pan., pvz., *Lukasz Akmenaytis*, *Baltromiey Akrutaytis*, *Mikolay Apszutaitis*, *Marvin Astreikaytis*, *Jurgis Audenaytis*, *Piotr Baciulaytis*, *Szymas Baioraytis*, *Ławryna Balandaytis*, *Stefan Bałczaytis*, *Jerzy Bałsaytis*, *Ian Baltutatis*, *Maciey Baranaytis*, *Wojciech Barzdaycis*, *Walenty*

² Lietuvos inventoriai (XVII a.), sudarė K. Jablonskis ir M. Jučas, Vilnius, 1962; K. Jablonskis, Lietuviški žodžiai senosios Lietuvos raštinių kalboje, Kaunas, 1941; K. Jablonskis, Lietuvių kultūra ir jos veikėjai, Vilnius, 1973; K. Jablonskis, Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais, t. 1, Vilnius, 1959; Акты издаваемые Виленскою комиссиою для разбора древныхъ актов, т. 25, Вильна, 1897; Акты относящиеся къ исторіи Западной Россіи, т. 5, С.-Петербург, 1853; Жомойтский земский суд (rankraštis), — Lietuvos TSR Centrinis valstybinis istorijos archyvas, SA 19518^b; Księga aktowa 1673—1674 (rankraštis), — min. archyvas (fondas 458, aprašas 4, byla 3); Инвентарь городских имений 1533—1650 (rankraštis), — min. archyvas (fondas 458, aprašas 1, byla 52); Инвентарь городских имений 1639 (rankraštis), — min. archyvas (fondas 458, aprašas 1, byla 3).

Bebraytis, Piotr Birbelaytis, Herman Bitinaytis, Adam Brynklaytis, Michal Budrikaytis, Maczul Burnaytis, Woyciech Czebotaraytis, Krzysztof Dagaytis, Jan Dailaytis, Andrzej Dailidaytis, Jasiulis Dawkszaytis, Mikołay Dedaytis, Marcina Doktoraycia, Ambrozy Dudaycis, Jan Dwaronaytis, Jozef Gaydaytis, Jozeph Girgdaytis, Tamulis Gudaytis, Jasiulis Gurklaytis, Jakub Jawnytis, Maciey Kayraytis, Walenty Kalwaytis, Mikolay Katinaytis, Jan Kazemiekaytis, Zygmunt Kieturniaytis, Adam Kliszaytis, Stasialis Kosaytis, Jerzy Kowaytis, Lawryna Krawczaytis, Michał Kubilaytis, Paweł Kułnaytis, Abram Kumelaytis, Krysiuk Kupracyc, Stanisław Lokaytis, Marcin Mazulaytis, Tomasz Mazutaytis, Jasiulis Melnikaytys, Mikaś Nowikaytis, Grygutys Pempaytys, Jan Pilkaytis, Krzysztof Platukaytis, Jan Plikaytis, Jan Płoksztaytys, Gaylus Rudaytys, Michał Sawsaytys, Gasius Smilgaytis, Kasper Stawgaytis, Kryscius Stumbraytis, Michał Swikaytis, Grygas Szakaytis, Baltromiej Szarkaytis, Jurgis Szaszaytis, Stanisław Szawlaytis, Jurgis Szylaytis, Jons Szowdaytis, Jerzy Tałutayc, Paweł Tyiunaytis, Jan Tryszonaytis, Andrzej Waywadaytis, Abrutis Wanagaytis, Abram Zebrayc, Maczul Zylaytis.

Daugumos šių asmenvardžių šaknyse esančių žodžių reikšmės anksčiau, be abejo, buvo susijusios su asmenimis, vadinamais šiaisiai asmenvardžiais, kurie žymėjo žmogaus išoręs, būdo savybes, gyvenamąją vietą, tautybę, socialinę padėtį ir pan. Nemažas kiekis asmenvardžių, kurių šaknyje yra kokio nors gyvulio, žvėries ar paukščio vardas, rodo žmonių panašumą į juos, lyginimą su jais.

3) Palyginti retai su priesaga *-aitis* XVII a. yra sudaromi tėvavardžiai iš senųjų lietuvių dvikamienių asmenvardžių, pvz., *Jurgis Aszmataytis, Kasper Batnaraytis, Mikolay Butwilaytis, Jurgiel Daugwilaytis, Andrzej Dawkintaytis, Andrutis Dimgaytis, Jonas Galminaytis, Jozeph Kintrimaytis, Dawid Kongalaytis, Woyciech Mantwilaytis, Krzysztof Montwidayc, Jan Narwayszaytis, Dawid Norgelaytis, Stanisław Norwilaytis, Станислав Савиораймас, Piotr Talmontaytis*.

Priesaga *-aitis* XVII a. yra ne tik produktyviausia, bet ir plačiausiai paplitusi iš visų šio laikotarpio patroniminių priesagų³. Asmenvardžių su šia priesaga XVII a. pasitaiko įvairiose Lietuvos vietose. Didžiausia jų koncentracija yra Žemaitijoje. Ypač daug jų užrašyta apie Akménę, Krėtingą, Salantus, Sėdą, Šaukėnus, Švėkšnā, Taūragę. Nemaža priesagos *-aitis* vedinių ir Vakarų Aukštaičiuose. Pagrindinės jų koncentracijos vietas šiame plote yra apie Ariogalą, Šiaulėnus, abipus Nemuno (Geľgaudiškis, Jurbarkas, Kriūkai, Seredžius, Veliuoną, Vilkiją) bei apie Alvitą, Kybártus. Kitose Lietuvos vietose ši priesaga XVII a. sutinkama žymiai rečiau. Šiek tiek daugiau jos vedinių dar yra susitelkę apie Jönavą, Kėdainius, Liñkuvą, Pānevēži, Rāguvą, o apie Adutiški, Aukštadvarij, Eišiškes, Kamajus, Liñkmenis, Máišiagalą, Merkinę, Molėtus, Nemenčinę, Pāpili, Šveičtežerį, Trakus yra užrašyta tik po keletą asmenvardžių su priesaga *-aitis*.

Antroji pagal produktyvumą XVII a. asmenvardžių priesaga yra *-onis*. Jos ve diniai šiuo laikotarpiu sudaro 20,7% visų pavyzdžių (tuo tarpu XVI a. II pusėje jų buvo beveik penkis kartus mažiau). Asmenvardžiai su šia patronimine priesaga yra sudaromi:

³ Nors XVII a. asmenvardžiai yra užrašyti beveik iš visos Lietuvos vietų, tačiau kalbant apie priesagų paplitimą, galima tam tikra paklaida, sąlygojama nevienodai gausios medžiagos iš įvairių Lietuvos vietų. Užrašyti visus XVII a. asmenvardžius tikriausiai neįmanoma, todėl straipsnio išvados daromos, remiantis surinkta medžiaga.

1) Iš pilnųjų krikšto vardų, jų trumpinių bei mažybinių formų, pvz., *Krys Adamanis*, *Mikczelis Andrukaniec*, *Mathias Andrulanis*, *Woyciech Augustianis*, *Jakubas Bagdananis*, *Banis Banionis*, *Andrzej Baniulanis*, *Motieus Brazionis*, *Павел Дони-лонис*, *Janel Grygalanis*, *Marcin Gryganis*, *Matulis Grygonis*, *Czepuk Ignatanis*, *Jurgis Imbrasanas*, *Walulis Jakubonis*, *Jurgis Jakutanas*, *Mikolay Jananis*, *Jasius Janaszkanis*, *Czepas Janiulonis*, *Andrzej Jurgionis*, *Stanislaw Jurgielanis*, *Jurgis Kasperanis*, *Walis Klimonis*, *Piotr Koziulonis*, *Pawilas Lawrynanis*, *Janis Macionis*, *Stasius Maciulanis*, *Mikołay Mackonis*, *Czepul Mackielanis*, *Tomasz Maczulanis*, *Mikolay Marcinanis*, *Jurgis Masiulanis*, *Stasius Matulonis*, *Банюолис Михайлопис*, *Michał Paulukanis*, *Adamas Pawilonis*, *Endreius Petronis*, *Jonas Petrukonis*, *Matul Powilonis*, *Marcin Pranionis*, *Woycius Samulanis*, *Macas Stanionis*, *Jurgis Stanišlawanis*, *Krzysztof Stasiulonis*, *Banis Szymkonis*, *Jasius Tamulanis*, *Jonas Urbononis*, *Jakub Wayciulanis*, *Czapas Walientynonis*, *Mikolay Wenslawanis*, *Jakub Woyciulanis*.

2) Iš įvairių kitokių dažnai pravardinės kilmės asmenvardžių, pvz., *Krisius Akmessonis*, *Jan Akszonis*, *Jan Awizanis*, *Baltraciey Bacianis*, *Stanisław Balubaniec*, *Piotr Bałwanis*, *Adam Barzdanis*, *Stanisław Bezdzionis*, *Tamul Birlanis*, *Jan Budranis*, *Janel Blakanis*, *Stakiel Bulkaniis*, *Maciei Burneikonis*, *Jasius Czernikanis*, *Jan Daylidanis*, *Jury Dauksianis*, *Grygas Dylgionis*, *Янелис Довкионис*, *Krzysztof Druskianiec*, *Woyciech Dudanis*, *Jasius Dundulonis*, *Walenti Dwaronis*, *Adam Dzidziukonis*, *Mikolay Gaydanis*, *Stanislaw Gienanis*, *Czepuk Gilanis*, *Jas Gineiczonis*, *Jakub Girnianis*, *Palis Grazulanis*, *Mikolay Gudanis*, *Joseph Gudgalanis*, *Krys Grodzianis*, *Mikolay Ikamanis*, *Dawid Ilayczanis*, *Jakub Jodzianis*, *Dawid Kayranis*, *Pawel Kalwianis*, *Maciey Kibonis*, *Jasius Kierszulanis*, *Krzysztof Kikilanis*, *Urban Kinczonis*, *Andrul Klawsanis*, *Jan Kliszzonis*, *Petras Krypanis*, *Kazimierz Kupranis*, *Kazius Kuszlanis*, *Krzysztof Lotyszaniec*, *Palulis Mazulanis*, *Woyciech Nareyszonis*, *Moteyko Niemonionis*, *Jerzy Plikonis*, *Jan Plonianis*, *Marcin Pupelanis*, *Jurek Puszkanis*, *Jerzy Rudelanis*, *Marcin Skrypkonis*, *Marcin Szarkianis*, *Grigas Szylaykanis*, *Janeilis Uszkuranis*, *Moteius Waywadanis*, *Maciey Wanaganis*, *Piotr Wilkanis*, *Jan Wirszulanis*, *Andrus Woytelanis*, *Piotr Zydanis*, *Matas Zydukonis*.

3) Iš senųjų lietuvių dvikamienių asmenvardžių, pvz., *Jus Daugwilonis*, *Jonas Dawnaronis*, *Szym Eybutonis*, *Banis Juoswilonis*, *Ambros Milwidonis*, *Czepulis Narbutonis*, *Matul Nartawtanis*, *Matul Narwidonis*, *Janelis Waysznaronis*.

Skirtingai nuo asmenvardžių su priesaga *-aitis*, patroniminės priesagos *-onis* vediniai XVII a. plačiausiai paplitę Aukštaičiuose. Gausiausia jų užrašyta keturkampje Ramygala, Linkuvà, Papilys, Kamajaî. Žymi šių asmenvardžių koncentracija pastebima ir kitose Rytų Aukštaičių vietose – apie Anýkščius (Kavárskas, Kurkliai), Ūkmerge, Ūteną, Daūgailius, Liñkmenis, Švenčionëlius, Dùbingius, Máišiagalą, Nemenčinę. Pietų Lietuvoje šie asmenvardžiai plačiau paplitę apie Aukšt-dvarį, Trakus, Léipalingi ir Šveñtežerį. Vakarų Aukštaičiuose priesagos *-onis* vediniai reti (Raudondvaris, Vilkijà), o Žemaičiuose jų užrašyta tik dvejose vietose – šiek tiek asmenvardžių apie Švěkšnā ir keletas apie Sédą.

Lietuviškos patroniminės priesagos *-ūnas* vediniai XVII a. sudaro apie 13% visų pavyzdžių (XVI a. II p. jų buvo beveik dvigubai mažiau). Neužrašyta šiuo laikotarpiu tėvavardžių su šia priesaga, padarytų iš senųjų lietuvių dvikamienių asmenvardžių, todėl XVII a. asmenvardžius su priesaga *-ūnas* galima skirti: 1) iš įvairių krikšto vardų formų, pvz., *Kasper Alexieunas*, *Woyciech Alexiun*, *Jasiul Andre-*

iunas, Augustyn Andrunas, Kazimierz Baltrunas, Tomasz Bartłomieju, Stanisław Boltrunas, Jozeph Gryciunas, Stanisław Grygalunas, Boltrus Fronckielun, Jurgis Ywaszkunas, Jurgis Jankunas, Maciul Jasiunas, Braziulis Ionikunas, Matulis Jurgiu, Krysiuk Łukaszunas, Tomasz Macieju, Mikas Mackielunas, Bartłomiey Markunas, Morkus Mikolaiunas, Symon Motejunas, Tomasz Narkun, Mikołay Petkunas, Paweł Pietraszun, Baltrus Pronckielun, Maciey Rymkunas, Mikołay Stasiunas, Pranis Szymkunas, Jakutis Tomaszunas, Jakub Waytekunas, Stanisława Winciuna, Baniulis Woyciechun, Staniul Woytkunas;

2) iš kitokios kilmės asmenvardžių, pvz., *Bartłomiey Akmeniunas, Jakub Atkaczunas, Stanisław Balczunas, Woyciech Baltaszun, Stas Blauzdziunas, Jan Boiarunas, Stanisław Buczunas, Paweł Burniunas, Matul Czebotarun, Mikołay Gaydelunas, Iwan Gospodarunas, Danis Grawzun, Kasper Gudziunas, Juodel Judkun, Jozeph Karaliun, Maciey Karpiunas, Tomasz Kiszkun, Piotr Kowalunas, Jozeph Krowczunas, Czep Kubilun, Jurgis Lelunas, Jakub Meldziun, Stanisław Meszkunas, Jarosz Naudziunas, Йоркес Неме́йкионас, Walancius Pikciunas, Jakub Plikun, Maciey Podziunas, Ciaslas Rawdziunas, Adam Skiawaterun, Ewart Smilgiunas, Stasius Treyniunas, Juruk Wierbelunas, Jozeph Ziamayciunas, Stanislaw Zolnierunas.*

Asmenvardžiai su patronimine priesaga -ūnas plačiausiai paplitę į rytus nuo linijos Žeimėlis, Linkuvà, Šeduvà, Jósvainiai, Kaunas. Ypač jų gausu keturkampyje tarp Linkuvòs, Nemunëlio Radviliškio, Rokiškio ir Ukmergës (kartu su patroniminėmis priesagomis -ónis vediniais). Retesni šie asmenvardžiai kitose Rytų Lietuvos vietose (Daūgailiai, Adutiškis, Dubingiai, Máišiagala, Nemenčinë). XVII a. ši patroniminė priesaga žinoma ir Pietų Lietuvoje – asmenvardžių su šia priesaga ne maža užrašyta apie Käpciamiesti, Léipalingi, Švenčiažerį, Veisiéjus, kiek mažiau apie Áukštadvarį, Stäkliškes, Trakus. Vakarų Aukštaičiuose priesagos -ūnas vediniai yra sutinkami abipus Nemuno (Jurbarkas, Gelgaudiškis, Kriūkai, Plókščiai, Raudondvaris, Serédžius, Vilkijà). Kitose Lietuvos vietose, kiek rodo surinkta medžiaga, priesaga -ūnas XVII a. nesutinkama.

Po šių gana produktyvių XVII a. lietuvių asmenvardžių patroniminių priesagų eina slaviška priesaga *-ovičius*, kuri šiuo laikotarpiu nėra populiarė. XVI a. II p. šios priesagos vediniai sudarė apie 17,2% visų priesaginių asmenvardžių, o XVII a. jų yra apie 6,8%. Daugiausia tai asmenvardžiai, sudaryti su šia priesaga iš įvairių krikščioniškų vardų formų, pvz., *Jozeph Abromowicz, Jasius Ambrosowicz, Balul Andrzejowicz, Gryg Bernatowicz, Jan Bogdanowicz, Matys Dawidowicz, Йоргел Довмейкович, Stanislaw Grzegorowicz, Łousta Grycunowicz, Paweł Grigowicz, Paweł Jakubowicz, Mik Janikowicz, Michal Jonowicz, Ян Янукович, Tomas Kasperowicz, Piotr Klimowicz, Jan Ławrynowicz, Jurko Maciekowicz, Jasiuk Maciukowic, Staniul Marcinowicz, Jarosz Pawłowicz, Walulis Piotrowicz, Symon Sebestiiąnowicz, Iana Symonowicza, Matul Stanisławowicz, Stanisław Stephankowicz, Ambrozy Szczepanowicz, Maciey Szymkowicz, Woyciech Urbanowicz, Mikołay Walencinowicz, Szczepan Woyciechowicz, Krzysztof Wolukowicz*.

Be to, asmenvardžiai su slaviška patronimine priesaga *-ovičius* XVII a. yra sudaromi ir iš kitokių įvairios kilmės asmenvardžių, pvz., *Kazimierza Aresztowicza, Walul Byczkowicz, Krzysztof Bilatowicz, Jerzego Burakowicza, Maciey Ciwnowicz, Jerzy Dobryanowicz, Ławrym Dziugowicz, Piotr Gaydymowicz, Paweł Gitowicz, Bartholomej Kinczowicz, Marcin Kliszowicz, Ambrozy Kniustowicz, Michalko Litwinowicz, Jan Niemowicz, Matys Płoskowicz, Stasia Railowicza, Olbrych Rudowicz*.

wicz, Krzysztof Sokolowicz, Kazimierz Trakowicz, Mikołaj Trykniowicz, Miksza Trynitowicz, Kazimierz Warnowicz, Jan Węgrzynowicz, Jan Wingelowicz, Kazimierz Woytowicz, Woyciech Zubowicz bei senųjų lietuvių dvikamienių asmenvardžių, pvz., Czap Butrymowicz, Andrzej Butwiłowicz, Piotr Girdwaynowicz, Pietrasz Jawoyszowicz, Maciej Kontrymowicz, Woyciecha Montwidowicza, Ławrzyn Narwidowicz, Grig Narwilowicz, Maczul Wojszmarowicz.

Priesagos -ovičius vediniai XVII a. neturiėjo kokio nors apibrėžto paplitimo ploto. Jie šiuo laikotarpiu sutinkami įvairiose Lietuvos vietose šalia asmenvardžių su kitomis patroniminėmis priesagomis. Netgi negalima pastebeti kokio nors gausensnio jų susitelkimo vienoje vietoje. Galbūt vėliau padėtis pasikeitė, ir galima buvo nustatyti kokią nors apibrėžtą šios priesagos paplitimo teritoriją⁴.

Asmenvardžių su slaviška patronimine priesaga -evičius yra šiek tiek mažiau. Jie sudaro 5,4% visų pavyzdžių ir, kaip ir kiti šio laikotarpio asmenvardžiai, yra sudaromi iš įvairių krikšto vardų formų, pvz., Jan Alexieiewicz, Stanisław Ambrosewicz, Marcin Andrzejewicz, Baniul Baltruskiewicz, Klim Bartłomieiewicz, Marcin Bortkiewicz, Jasius Grycewicz, Lukasz Janczykiewicz, Niemon Januszewicz, Mamylius Jurkelevicius, Maciej Juriewicz, Woyciech Lukaszewicz, Krzysztof Maciukiewicz, Rym Marciewicz, Mikołaj Matulewicz, Stephan Mikielewicz, Gryg Mikołajewicz, Antoni Praniewicz, Krzysztof Proniukiewicz, Jan Staniulewicz, Adam Stasiewicz, Stefana Teresewicza, Eniulis Tomaszewicz, Mikołaj Walukiewicz, Awgusztyn Wenckiewycz bei iš įvairių kitokios kilmės asmenvardžių, pvz., Symona Bocewicza, Iana Bunciewicza, Maciej Burniewicz, Piotr Diakiewicz, Franciszka Gienielewicza, Piotra Gilewicza, Matys Girniewicz, Stanisław Jodelewicz, Walis Juodziewicz, Krzysztof Kawlewick, Jakub Kiaukiewicz, Stanisław Kliszewicz, Andrzej Koplewicz, Stephan Koralewicz, Krzysztof Ławnikiewicz, Balcuzs Niemoiewicz, Jan Okieliewicz, Trakim Piekielewicz, Tomul Ruzgiewicz, Adam Saulewicz, Adam Sruogiewicz, Ian Szpigiewicz, Jozeph Zomociewicz.

Kaip ir asmenvardžiai su priesaga -ovičius, priesagos -evičius vediniai XVII a. neturi apibrėžto paplitimo ploto. Jų yra užrašyta įvairiose Lietuvos vietose greta asmenvardžių su lietuviškomis patroniminėmis priesagomis.

Lietuviška asmenvardžių priesaga -ēnas XVII a. reta (apie 2,5% visų pavyzdžių). Asmenvardžiai su šia priesaga yra iš krikšto vardų (pvz., Stas Doroten, Stasius Elenenas, Krzysztof Jakien, Stanislaw Jakubenis, Jan Kazenas, Janel Mikenas, Adam Mikolonėnas, Maciej Powilenas, Mikołaj Stasiulienas, Jan Tumulenas, Jakubas Wincenas) ir iš kitokios kilmės asmenvardžių (pvz., Stas Alanenas, Adam Barzda lenas, Marcin Bikenas, Jakub Butenas, Adam Ciekienas, Szymas Dakutenas, Jurgis Giadenas, Petras Gulbenas, Jurgis Gumbenės, Janul Kaymenas, Janul Nimenas, Jurgis Niksztelenas, Walenty Plikienas, Iana Skliuczena, Stanisław Skrebenas, Jurgis Szarkienas, Jan Ulanienas, Matulia Zemoytienė).

Nors ir mažai produktyvi XVII a., patroniminė priesaga -ēnas turi daugiau mažiau apibrėžtą paplitimo plotą. Asmenvardžiai su šia priesaga koncentruojasi Rytų Lietuvoje. Daugiausia jų yra užrašyta šiaurystinėje Lietuvos dalyje, keturkampyne Smilgiai, Nemunėlio Radviliškis, Panemunis (Rokiškio raj.) ir Ramygala. Pavieniai asmenvardžiai yra užrašyti ir kitose Rytų Lietuvos vietose (apie Daūgailius, Drūkšiūs, Dūbingius, Máisiagalą, Nemenčinę, Ūkmerge). Be to, po kele-

⁴ Žr. Lietuvių kalbos žodynas, Kaunas, 1948, p. 133.

tą asmenvardžių su priesaga *-ēnas* yra užrašyta apie Ąukštdvarį, Raudondvarį ir Švėntežerį.

Atskirą grupę sudaro asmenvardžiai su vadinamosiomis mažybinėmis bei maloninėmis priesagomis. Jos šiuo laikotarpiu nėra itin populiaros. Dažnesni XVII a. priesagų *-elis*, *-elē*, *-ēlis*, *-ēlē*⁵ vardiniai, kurie sudaro apie 9% visų pavyzdžių. Asmenvardžiai su kitomis mažybinėmis priesagomis (*-ukas*, *-(i)ulis*, *-utis*) yra retesni ir sudaro apie 4% priesaginių šio laikotarpio asmenvardžių.

Aukščiau aptartos XVII a. asmenvardžių priesagos buvo patroniminės, o, kabant apie priesagas *-elis*, *-elē*, *-ēlis*, *-ēlē*, gana sunku atskirti, kur jos turi patroniminės priesagos reikšmę, t. y. kur asmenvardis su šiomis priesagomis yra padarytas iš tėvo vardo ar antrojo asmenvardžio, užrašomo po vardo. Lietuvių kalbos atlaso medžiaga rodo, kad šiuo metu mūsų tarmėse vaikų (berniukų, paauglių, jaunuolių) pavardės yra sudaromos iš tėvo pavardės su priesagomis *-elis*, *-ēlis*. Todėl asmenvardžiuose, sudarytuose iš vienos ar kitos krikšto vardo formos su šiomis priesagomis pastarosios dažnai galėtų turėti ir patroniminę reikšmę, pvz., *Tomasz Banelis*, *Maciey Bochdanelis*, *Jan Jakielis*, *Dawid Janel*, *Piotr Jozanelis*, *Stanisław Łukszałe*, *Jendrzej Martenelis*, *Kazimierz Pawlelis*, *Maciey Rymkielis*, *Mikolay Romanelis*, *Jan Stanelis*.

Kiti asmenvardžiai su šiomis priesagomis dažniausiai yra pravardinės ar kt. kilmės, pvz., *Szym Akiela*, *Narkus Augela*, *Baltromiej Awinelis*, *Jurgis Awizela*, *Jakub Baczkielis*, *Piotr Biskupelis*, *Walulis Bitynelis*, *Franciszek Boiarelis*, *Mikiel Boronelis*, *Stasius Bruzgeliš*, *Urban Bukiel*, *Krzysztof Butkanelis*, *Stanisław Dagieliš*, *Tomasz Dudela*, *Juz Gadelis*, *Martinas Gaygalelis*, *Jakub Garnalis*, *Jan Giervela*, *Krzysztof Glawdelis*, *Walulis Jodkunelis*, *Jakub Kaylelis*, *Kasper Kayrel*, *Maciey Katynelis*, *Jurgis Kazemekielis*, *Samuel Kiewnialo*, *Tomasza Kiszkiela*, *Szesny Kuprelis*, *Kazimierz Kurszelis*, *Andrzej Łapela*, *Jurgis Łotwelis*, *Lukasz Margielis*, *Jan Meszkiela*, *Pawel Miltelis*, *Boltrus Miszkielis*, *Bartłomiej Paputelis*, *Palul Perkunelis*, *Balul Pilkiel*, *Pawel Pilwelis*, *Jasiulis Plikielis*, *Pawel Pruselis*, *Walis Puodelis*, *Marcin Rudelis*, *Mikolay Rutalis*, *Mameja Садунеля*, *Czap Skilundelis*, *Michał Strazdelis*, *Jerzy Szwedelis*, *Niecius Uselis*, *Mikolay Wanagiel*, *Baltromiej Wilkielis*, *Brasiuk Wingrel*, *Walulis Wirbalelis*, *Tomasz Womzdelis*, *Szymuk Woszkiel*, *Bartłomiej Zemaitelis*, *Piotr Zyrnielis*, *Piotr Zolnierelis*.

Kai kuriais atvejais priesagos *-elis*, *-elē*, *-ēlis*, *-ēlē* šiuose asmenvardžiuose gali būti patroniminės (plg. gausius XVII a. asmenvardžius be šių priesagų – *Jakub Baran*, *Baltromiej Bruzgis*, *Jakub Butkus*, *Adam Dagis*, *Jakub Duda*, *Jan Gaydis*, *Jakub Gierwa*, *Wilm Gudas*, *Kasper Kayrys*, *Symon Kiszkis*, *Matulis Kupris*, *Mikolay Lacwis*, *Kazimierz Pilkius*, *Pietruk Plikis*, *Piotr Rudis*, *Mikolay Wanag*, *Jan Wilkas*, *Andrius Wingris*, *Kazimierz Wirbal* ir kt.). Tačiau daugeliu atvejų visiškai neįmanoma nustatyti, ar asmenvardžiai su šiomis priesagomis yra padaryti iš kitų, neišvestinių asmenvardžių (tada šios priesagos būtų patroniminės), ar pravardiniais asmenvardžiais yra virtę mažybinės apeliatyvų formos.

Asmenvardžiai su priesagomis *-elis*, *-elē*, *-ēlis*, *-ēlē* XVII a. paplitę po visą Lietuvą. Daugiausia jų užrašyta šiaurytinėje Lietuvoje (apie Krinčiną, Pāpili, Pāndelį, Kāmajus), Lietuvos pietuose (apie Lazdijus, Švēntežerį), vakarinėje Lietuvos dalyje (apie Švěkšnā, Plūngę, Kařteną, Krètingą).

⁵ Dėl užrašymo būdo įvairiuose spausdintuose ir rankraštiniuose šaltiniuose sunku šias priesagas skirti, todėl jos aptariamos drauge.

Kitos mažybinės bei maloninės priesagos *(-i)ulis, -utis, -ukas* yra retos. Asmenvardžių su šiomis priesagomis šaknyse gali būti krikšto vardas ar koks nors apeliatyvas, būdvardis ir pan.:

(i)ulis – Maciey Aniul, Dawid Antulis, Piotr Awgiul, Mikołaj Baloulis, Jan Bondziul, Piotr Burbulis, Jasius Dundulis, Mikolay Dziurgul, Kryscius Grumulis, Waliul Kaziulis, Stanisław Kierulis, Piotr Kukulis, Jan Kuziulis, Kazimierz Maisulis, Mikołaj Muciolis, Woyciech Murmulis, Filip Palulis, Jonelis Petrulis, Dawid Pieciulis, Jakub Piliulis, Woyciech Ratul, Stanislaw Stanulis, Zemel Stasiulis, Mikołay Tyrulis, Dawid Wieszkulis, Marcin Zlempulis; **-utis** – Dawid Barutys, Paweł Degutis, Piotr Gawdutis, Krzysztof Gialutis, Michala Jonucia, Andrus Kiezcis, Grigas Kirkutis, Waluk Kiszkucis, Woyciech Kukucis, Jan Kurutis, Matutis Ladutis, Jerzy Meszkutis, Jozeph Milkutis, Paweł Osobutis, Michal Peciutis, Bartłomiej Rakuc, Jan Rosteykutis, Jasius Saldutis, Janel Sawutis, Ławryn Stakutis, Jan Szeputis, Krzysztof Szyrwuc, Adam Talutys, Stanisław Twoskutis, Mikołay Walutis, Adam Waszkutis, Jurgis Wieszkutis; **-ukas** – Andrzej Matuk, Mikołay Misiuk, Jan Miszuk, Andrzej Paulukas, Sczesny Radziuk, Kazimierz Rudziuk, Matul Siawruk, Matuselis Zyndukas, Dawid Zonduk.

Šios mažybinės priesagos taip pat ne visada yra patroniminės. Dažnai asmenvardžiais su šiomis priesagomis gali būti virtę mažybiniai apeliatyvai arba antruoju asmenvardžiu gali eiti mažybinė vieno ar kito krikšto vardo forma. Apskritai tiek XVI a., tiek ir XVII a. labai popularios, plačiai vartojamos mažybinės krikščioniškų vardų formos, pvz., Abrutis, Andrulis, Andrutis, Baniulis, Czepulis, Czeputis, Janul, Jasiulis, Jurgialis, Matulis, Matutis, Mikutis, Staniulis, Stasialis ir t. t. (plg. iš jų sudarytus tėvavardžius – Andrulonis, Andrutaytis, Baniulaytis, Czepulaytis, Czaputaytis, Janiulanis, Jasiulonis, Jurgielaytis ir kt.).

Nustatyti asmenvardžių su priesagomis *(-i)ulis, -utis, -ukas* paplitimą XVII a. sunku dėl negausios medžiagos. Tačiau greičiausiai šios priesagos neturėjo apibrėžto paplitimo ploto, kadangi ir negausūs asmenvardžiai su šiomis priesagomis užrašyti įvairose Lietuvos vietose: su priesaga *(-i)ulis* – apie Akménę, Betýgalą, Adutiški, Giedraičiūs, Kédainius, Kurtuvénus, Nemenčinę, Pagėgius, Rāguvą, Raudondvari, Sėdą, Švēkšną, Tauragnus; su priesaga *-utis* – apie Kurtuvénus, Adutiški, Plunge, Rāguvą, Sėdą, Svėdasus, Švēkšną, Šveñežerį, Tauragnus; su priesaga *-ukas* – apie Auksdvarį, Betýgalą, Šešuoliūs, Švenčionėliūs, Trakus, Vabalnišką, Viduklę.

Labai reta XVII a. asmenvardžių priesaga *-iškis* (apie 0,5% visų pavyzdžių), pvz., Zim Bawliszkis, Marcin Brunkiiszks, Maciey Dilbisk, Jus Dyrszyskis, Jusa Jakowiszka, Urban Jamantiszkis, Piotr Jodyszkis, Jan Karasiszkis, Woyciech Konowiszks, Jurgis Pakalniszkis, Jan Petryszkis, Woyciech Stagiszks, Adam Szukiszks, Alexia Wilniszkis. Jie užrašyti apie Gaūrę, Gélvonus, Kédainius, Panemunę (Rokiškio raj.), Švēkšną ir Šveñežerį.

Be aukščiau aptartų XVII a. asmenvardžių priesagų, šio laikotarpio bendrą priesaginių asmenvardžių vaizdą pajavirina slaviškų priesagų *-ovskis, -inskis, -evskis, -eckis, -ickis* ir kt. vediniai (visi jie sudaro apie 2,5% pavyzdžių). Daugiau šiuo laikotarpiu yra asmenvardžių su priesaga *-ovskis*, pvz., Mikołay Baranowski, Jozas Borowski, Matyasz Burowski, Jan Ciszkowski, Jerzy Czapkowski, Piotr Daynowski, Stanisław Gielwanowski, Sebastian Grabowski, Jędrzey Iwanowski, Jan Jankowski, Mikołay Kompowski, Krzysztof Kozłowski, Marcin Krasowski, Jan Lisowski, Andrzej

Nagłowski, Dawid Ostrowski, Mikołaj Piotrowski, Krzysztof Rutkowski, Jan Sołowski, Marcin Stronowski, Piotr Szydłowski, Szym Swejkowski, Jakub Tyrlikowski, Jan Zebrowski, Kaspar Złotkowski, Mikołaj Zwierkowski.

Kitos slaviškos priesagos šiuo laikotarpiu retos, pvz., **-inskis**: *Mikołaj Berzynski, Krzysztof Ciwinski, Bartłomiej Erminski, Matys Kuczynski, Marek Łukaszynski, Woyciech Pilwinski, Jerzy Puszynski, Krzysztof Skowryński, Jan Wiertinski; -evskis*: *Marys Gayzewski, Józef Janczewski, Andrzej Kopaczewski, Piotr Łukaszewski, Marcin Maliszewski, Jan Sobalewski, Woyciech Tumaszewski, Jerzy Wiszniewski, Jan Zwerewski; -eckis*: *Jan Giegiecki, Mikołaj Gotowiecki, Andrzej Jalowiecki, Jan Poniemiecki, Matulis Woroneckis; -ickis*: *Lukasz Czernicki, Adam Jakubicki, Kasper Laywickis, Matiasz Sawicki, Andrzej Walicki, Krzysztof Zubrycki.*

Apibrėžto paplitimo ploto XVII a. šios priesagos neturėjo. Asmenvardžiai su jomis užrašyti įvairiose Lietuvos vietose.

Tik vienas kitas asmenvardis su šiomis priesagomis (kaip ir aukščiau aptartomis *-ovičius*, *-evičius*) gali būti kitataučią, iš kitur atsikėlusiu žmonių. Dauguma jų yra atėję per oficialius raštus, kurie XV, XVI, XVII a. dažniausiai rašyti ne lietuvių kalba, įvairių tautybių raštininkų. Ši aplinkybė, be abejo, salygojo ir tokį slaviškų patroniminių priesagų *-ovičius*, *-evičius* gausumą XV a. ir XVI a. I pusėje. Tik XVI a. II pusėje ir ypač XVII a. jas pradeda išstumti lietuviškos patroniminės priesagos.

Aptarus visus XVII a. priesaginės darybos asmenvardžius, dar įdomu ir tas, kad šiuo laikotarpiu buvo Lietuvoje keletas vietovių, kuriose yra užrašyta beveik visos ar bent dauguma XVII a. asmenvardžių priesagų. Tai Šveiñtežeris, kur užrašyti asmenvardžiai su 12 aptartų šio laikotarpio priesagų: *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-elis*, *-ulis*, *-utis*, *-ovičius*, *-evskis*, *-ovskis*, *-inskis*, *-ickis*, *-evičius*; Švēkšna: *-aitis*, *-onis* (nors jos vediniai XVII a. koncentruojasi Aukštaičiuose), *-elis*, *-ulis*, *-utis*, *-ovičius*, *-evičius*, *-iskis*, *-evskis*, *-ovskis*, *-inskis* (iš viso 11 priesagu); Trākai, kur užrašyta asmenvardžiai su lietuviškomis priesagomis *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-ēnas*, *-elis*, *-ukas* bei slaviškomis *-ovičius*, *-ovskis*, *-evskis* (9 priesagos); Máišiagala, kur XVII a. yra beveik visos lietuviškos patroniminės priesagos: *-aitis*, *-ūnas*, *-onis*, *-ēnas*, slaviškos priesagos *-ovičius*, *-ovskis*, *-evskis*, *-inskis*, *-ickis* (iš viso 9); Nemenčinė: *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-elis*, *-ulis*, *-iskis*, *-ovičius*, *-evskis* (8 priesagos) ir Aukštadvarys: *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-ēnas*, *-elis*, *-ukas*, *-ovičius* (7 priesagos).

IŠVADOS

1. XVII a. lietuvių asmenvardžių priesagos yra įvairios. Šalia lietuviškų priesagų *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-ēnas*, *-elis*, *-elē*, *-(i)ulis*, *-utis*, *-iskis* ir kt. nemaža asmenvardžių su slaviškomis priesagomis *-ovičius*, *-evičius*, *-ovskis*, *-evskis*, *-eckis*, *-inskis* ir kt.

2. Labai produktyvias XVI a. slaviškas priesagas *-ovičius*, *-evičius*, reiškiančias kilmę, priklausomybę šeimai ar giminei, XVII a. žymia dalimi pakeičia lietuviškos patroniminės priesagos *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*.

3. Beveik visos XVII a. asmenvardžių lietuviškos patroniminės priesagos šiuo laikotarpiu turi daugiau ar mažiau apibrėžtus paplitimo plotus. Priesagos *-aitis* didžiausia koncentracija yra Žemaitijoje bei Vakarų Aukštaičiuose; *-enis*, *-ūnas* ir *-ēnas* vediniai koncentruojasi Aukštaičiuose (ypač šiaurytinėje Lietuvos dalyje).

4. Slaviškos asmenvardžių priesagos XVII a. apibrėžto paplitimo ploto neturi. Jų vediniai yra užrašyti įvairiose Lietuvos vietose greta asmenvardžių su lietuviškomis priesagomis.

В. В. МАЦЕЯУСКЕНЕ

РАСПРОСТРАНЕНИЕ СУФИКСОВ ЛИТОВСКИХ ЛИЧНЫХ ИМЕН XVII ВЕКА

Резюме

На материале нескольких опубликованных и рукописных исторических источников XVII в. анализируются литовские личные имена, образованные при помощи различных суффиксов, и определяются ареалы распространения этих суффиксов.

В XVII в. еще не существовало единой формы наименования лица. Встречается одночленное, двучленное, трехчленное и даже четырехчленное определение лица. Наиболее типичным для этого периода было двучленное наименование. Вторым членом такого наименования чаще всего идет патронимическая форма личных имен, образованная при помощи различных суффиксов.

Эти личные имена по своей форме и функции очень похожи на литовские фамилии, но в этот период далеко не все они были фамилиями. Во многих случаях они еще не являются наследственными и не объединяют членов одной семьи.

Наряду с литовскими патронимическими суффиксами *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*, *-ēnas*, *-elis*, *-elē*, *-iškis* и др. в XVII в. встречается много литовских личных имен, образованных при помощи славянских суффиксов *-ovičius*, *-evičius*, *-ovskis*, *-eckis*, *-inskis* и др.

Самыми продуктивными суффиксами литовских личных имен XVII в. являются *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*.

Почти все литовские патронимические суффиксы XVII в. имеют определенные ареалы распространения. Личные имена, образованные при помощи суффикса *-aitis*, концентрируются в Жемайтии и в Восточной Аукштайтии. Суффиксы *-onis*, *-ūnas*, *-ēnas* концентрируются в Аукштайтии (особенно в северо-восточной части Литвы).

Славянские суффиксы личных имен XVII в. не имеют определенных ареалов распространения. Личные имена, образованные при помощи этих суффиксов, встречаются в различных частях Литвы наряду с личными именами с литовскими суффиксами.